

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN AKILCI İLAÇ KULLANIM ALIŞKANLIKLARININ BELİRLENMESİ

Investigation of Awareness of Rational Drug Use In The Students At Mustafa Kemal University Medical School

Neslihan Pınar¹

¹Mustafa Kemal Üniversitesi, Tayfur Ata Sökmen Tıp Fakültesi, Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı, HATAY

ÖZET

Amaç: Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesinde okuyan öğrencilerin akılcı ilaç kullanım alışkanlıklarının belirlenmesi amacıyla planlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Kesitsel tanımlayıcı nitelikteki bu çalışma, Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin 135 sinde yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılmıştır.

Bulgular: Kızların % 55,6'sı, erkeklerin % 44,4'ü doktora danışmadan ilaç kullandığını söylemiştir. Kızların % 86,1'i ağrı kesici ilaçları, % 13,9'u antigribal ilaçları, % 2,8'i antibiyotikleri, erkeklerin % 63,5'i ağrı kesici ilaçları, % 6,3'ü antigribal ilaçları, % 4,8'i antibiyotikleri doktora sormadan kullandıkları saptanmıştır. Kızların % 33,3'ü, erkeklerin % 23,8'i doktora sormadan antibiyotik kullandığını söylemiştir. Kızların % 45,3'ü, erkeklerin % 54,2'si iyileştikleri için antibiyotikleri bitirmeden bıraktıklarını söylemişlerdir. Kızların ve erkeklerin % 66,7'si ilacı kullanmadan önce son kullanma tarihine baktıklarını söylemişlerdir. Kızların % 65,3'ünün, erkeklerin % 54'ünün son kullanma tarihi geçmiş ilaçları çöpe attığı saptanmıştır. Kızların % 45,8'i, erkeklerin % 28,6'sı bitkisel tedavi uyguladıklarını söylemişlerdir. Bitkisel tedavi uygulayanlardan kızların % 59,7'sinin, erkeklerin % 46'sının grip, soğuk algınlığı tedavisi için bitkisel tedavi uyguladığı saptanmıştır.

Sonuç: Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesindeki öğrencilerin akılcı ilaç kullanım bilgilerinin yeterli olmadığı, akılcı ilaç kullanım dersleri ile bilinç düzeyinin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Akılcı ilaç kullanımı, tıp öğrencileri, anket.

ABSTRACT

Aim: This study was aimed to investigate the awareness of rational drug use in the students at Mustafa Kemal University Medical School

Material and Methods: The descriptive cross-sectional study was conducted through face-to-face interviews with 135 students at Mustafa Kemal University Medical School.

Results: The results showed that 55.6% of females and 44.4% of males indicated that they use drugs without consulting a physician. It was also determined that 86.1% of females take analgesic, 13.9% of them take antiviral, and 2.8% of them take antibiotic drugs. Of the males, 63.5% of them take analgesic, 6.3% of them take antiviral, and 4.8 % of them take antibiotic drugs without consulting a physician. In addition, 33.3% of females and 23.8% of males indicated that they favored the idea of using antibiotics without consulting a physician. On the other hand, 45.3% of females and 54.2% of males expressed that they stop using antibiotics before they finish a course of antibiotics since they consider that they have recovered completely. It was also determined that 65.3% of females and 54% of males discard expired drugs. Moreover, 59.7% of females and 46% of males stated that they use herbal treatments for flu and common cold.

Conclusion: It was revealed that the students at Mustafa Kemal University Medical School do not have sufficient knowledge about rational drug use and thus their awareness on this subject should be increased by educational activities focusing on rational drug use.

Key words: Rational use of drugs, medical students, survey.

Gönderme tarihi / Received: 20.07.2016 Kabul tarihi / Accepted: 08.02.2017

İletişim: Dr. Neslihan Pınar Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı, HATAY

Tel: (0326) 22910 00-3157 E-posta: dmesli01@gmail.com

GİRİŞ

1985 yılında Nairobi’de yapılan Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün toplantısı Akılcı ilaç Kullanımı çalışmaları için başlama noktası sayılmaktadır. DSÖ’nün 1985 Nairobi toplantısında AİK; “kişilerin ilaçları klinik ihtiyaçlarına uygun şekilde, kişisel gereksinimlerini karşılayacak dozlarda, yeterli zaman diliminde, kendilerine ve topluma en düşük maliyette almalarını gerektiren kurallar bütünüdür” olarak tanımlanmıştır (1).

Akılcı ilaç kullanımı hastaya doğru tanının konması, sorunun dikkatlice tanımlanması, tedavi amaçlarının belirlenmesi, değişik seçenekler içinden etkinliği kanıtlanmış (güvenilir) tedavinin seçilmesi, uygun bir reçete yazılması, hastaya açık bilgiler ve talimatlar vererek tedaviye başlanması, tedavinin sonuçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesini kapsayan sistematik bir yaklaşım biçimidir (2).

Tıpta son yüzyılda yaşanan gelişmelere paralel olarak hastalıkların tanı ve tedavisinde kullanılan ilaç sayı ve çeşitliği baş döndürücü bir hızla artış kaydetmiştir. İlaç sayısı ve kullanımının giderek artması, mevcut ilaçlar ile ilgili deneyimlerin artması, yeni tedavi rejimlerinin ortaya çıkması gibi daha birçok faktör, hekimlerin ve hekim adaylarının ilaç kullanımı konusunda “akılcı” (rasyonel) davranmalarını zorunlu kılmaktadır (3).

Akılcı olmayan ilaç kullanımı günümüzde önemli bir sağlık sorunudur, akılcı olmayan ilaç kullanımı sonucunda antibiyotiklere karşı bakteriyel direnç, etkili olmayan tedavi, advers (ters) ilaç reaksiyonları, topluma ve hastaya ekonomik yük getirmektedir. Akılcı olmayan ilaç kullanımı ile ilgili yapılan araştırmalarda tespit edilen temel problemler arasında; gereğinden fazla ilaç reçete edilmesi, ilaçların yanlış şekilde kullanılması, gereksiz olarak pahalı ilaçların kullanımı, gereksiz antibiyotik tüketimi, ya da gereksiz enjeksiyon önerilmesi sayılabilir (4).

Akılcı olmayan ilaç kullanımının eğitim eksikliğinden başlayarak sosyokültürel, ekonomik yönetsel ve düzenleyici mekanizmalardan kaynaklanan birçok nedeni vardır (5). Akılcı olmayan ilaç kullanımının mali boyutu konunun önemli bir tarafını oluşturmaktadır. Yanlış şekilde harcanan paranın yanında akılcı olmayan ilaç kullanımı; etkisiz tedavi, ilaç yan tesirinde artış, antibiyotiklere direnç gelişimi ve ilaç stoklarında azalma gibi sonuçlar da doğurmaktadır (6).

Ülkemizde akılcı olmayan ilaç tüketimi ciddi bir sorun olup ilacın genel sağlık harcamaları içerisindeki payı artırmaktadır. Avrupa ülkelerinde sağlık harcamalarının % 10-15 i ilaç harcamalarına yapılırken, ülkemizde bu oran % 40 ın üzerindedir. 2010 yılı kişi başı ilaç tüketimi ise 133 dolardır. Yıllara göre ilaç tüketiminde 2010 yılında 2009 yılına göre %2.8’lik artışla 1.45 milyar kutu ilaç piyasaya sunulmuştur. 2009 da ilaç tutarı 14.1 milyar TL iken, 2010’da tüketilen ilaçların 13.9 milyar TL tutarında olduğu bulunmuştur (7).

Ülkemizde ekonomik sıkıntı, çeşitli nedenlerle sağlık kurumuna başvuramama, sağlık kurumuna başvuracak zaman bulamama, stres ve psikolojik sorunlar gibi nedenlerle üniversite öğrencilerinin ilaçları bilinçsizce ve yanlış tükettikleri gözlenmiştir (8).

Bu amaçla Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesinde okuyan öğrencilerin akılcı ilaç kullanım alışkanlıklarının belirlenmesi amacıyla planlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Kesitsel tanımlayıcı nitelikteki bu çalışma, Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi Yerel Etik kurulundan onay alındıktan sonra Mayıs 2016- Haziran 2016 tarihleri arasında Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem 1-2-3. sınıf öğrencilerinden final sınavı öncesi ulaşabildiğimiz 135öğrencide yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılmıştır. Final sınavı öncesi öğrenciler stresli oldukları için anket yapmayı kabul eden istediğimiz sayıda öğrenciye ulaşamadık. Hedeflediğimiz 250 öğrencinin %54’ü olan 135 öğrenciye ulaştık. Anketler uygulanmadan önce dekanlıktan gerekli izinler alınmıştır, ayrıca öğrencilerden onay alıp gönüllü onam formunu doldurduktan sonra ankete başlanmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından literatüre dayandırılarak geliştirilen ve 18 sorudan oluşan anket kullanılarak toplanmıştır. İlaç kullanımına yönelik bilgi, tutum ve davranışlarını içeren 16 soru yer aldı, ilk 2 soru yaş ve cinsiyet ile ilgili idi. Anketteki diğer 16 soru ise doktora danışmadan ilaç kullanır mısınız? Hangi ilaçları doktora danışmadan kullanırsınız? Akraba, arkadaş, komşu tavsiye ile ilaç kullanır mısınız? Bu şekilde hangi ilaçları kullanırsınız? Akraba, arkadaş, komşulara ilaç tavsiye eder misiniz? Bu şekilde hangi ilaçları tavsiye edersiniz? Gripte doktora sormadan antibiyotik

kullanır mısınız? Antibiyotikleri bitirmeden bırakır mısınız? Bırakırsanız sebebi nedir? İlacınızda yan etki gördüğünüzde ne yaparsınız? İlacı kullanmadan önce son kullanma tarihine bakar mısınız? İlaçlarınızı nerelerde saklıyorsunuz? Kullanmadığınız ilaçları ne yaparsınız? Bitkisel tedavi kullanır mısınız? En çok hangi hastalıkta kullanırsınız soruları sorulmuştur. Bir anketin uygulanma süresi yaklaşık 5 dakikadır.

Anket sorularına verilen cevaplar daha önceki çalışmalarda oluşturulmuş olan Akılcı ilaç kullanım skoruna göre puanlanmıştır (9). Doktora danışmadan ilaç kullanır mısınız sorusunda (evet=0, bazen=0, hayır=6), akraba, arkadaş, komşu tavsiye ile ilaç kullanır mısınız? (evet=0, bazen=0, hayır=4) Akraba, arkadaş, komşulara ilaç tavsiye eder misiniz? (evet=0, bazen=0, hayır=4) Gripte doktora sormadan antibiyotik kullanır mısınız? (evet=0, bazen=0, hayır=6) Antibiyotikleri bitirmeden bırakır mısınız? (evet=0, bazen=0, hayır=6) İlacınızda yan etki gördüğünüzde ne yaparsınız? (ilacı bırakırım=2, doktora başvururum=4, kullanmaya devam ederim=0, ilacı bırakırım, doktora başvururum=4) İlacı kullanmadan önce son kullanma tarihine bakar mısınız? (evet=4, bazen=0, hayır=0) İlaçlarınızı nerelerde saklıyorsunuz? (oda sıcaklığında=0, ecza dolabında=0, buzdolabında=0, ısı koşullarına göre yazın buzdolabı, kışın ecza dolabı=0, üzerinde yazan dereceye bakarım=4) Kullanmadığınız ilaçları ne yaparsınız? (son kullanma tarihi geçmişse çöpe atarım=0, ihtiyacı olana veririm=0, hastane, eczane sağlık ocağına veririm=4, evde durur=0, evde ilaç buldurmam=4). Toplam skor en fazla 42 olacağından 100 lük sisteme çevrilerek her kişinin akılcı ilaç kullanım skoru hesaplanmıştır. (Px100/42)

İstatistiksel Analiz

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 13,0 paket programı kullanılmıştır. Kategorik ölçümler sayı ve yüzde olarak özetlendi. Kategorik ölçümlerin karşılaştırılmasında Ki Kare test istatistiği kullanıldı. Tüm testlerde istatistiksel önem düzeyi 0.05 olarak alındı.

BULGULAR

Anketi yapmayı kabul eden 135 öğrenciden %53,3'ü kız, %46,7'si erkek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin

Tablo 1. Tıp fakültesi öğrencilerinin ilaç kullanma alışkanlıklarının değerlendirilmesi

	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Cinsiyet	72	53,3	63	46,7
Hastalandığında ilk başvuru yeri				
Hastane	40	55,6	28	44,4
ASM	28	38,9	24	38,1
Diğer	4	5,6	11	17,5
Doktora danışmadan ilaç kullanma				
Evet	16	22,2	18	28,6
Hayır	6	8,3	17	27
Bazen	50	69,4	28	44,4
Akraba, arkadaş tavsiyesiyle ilaç kullanma				
Evet	10	13,9	10	15,9
Hayır	35	48,6	35	55,6
Bazen	27	37,5	18	28,6
Akraba, arkadaşlara ilaç tavsiye etme				
Evet	14	19,4	16	25,4
Hayır	46	63,9	42	66,7
Bazen	12	16,7	5	7,9

Tablo 2. Tıp öğrencilerinin doktora danışmadan kullandığı ve tavsiye ettiği ilaçlar

	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Doktora sormadan kullanılan ilaçlar				
Ağrı kesici ilaçlar	62	86,1	40	63,5
Antigriyal ilaçlar	10	13,9	4	6,3
Antibiyotik	2	2,8	3	4,8
Antihistaminik ilaçlar	1	1,4	2	3,2
Vitamin	1	1,4	1	1,6
Kas gevşetici	1	1,4	0	0
Antiviral ilaçlar	1	1,4	0	0
Öksürük kesici ilaçlar	0	0	1	1,6
Mide ilaçları	0	0	1	1,6
Akraba, arkadaş tavsiyesiyle kullanılan ilaçlar				
Ağrı kesici ilaçlar	30	41,7	24	38,1
Antigriyal ilaçlar	10	13,9	2	3,2
Antihistaminik ilaçlar	2	2,8	0	0
Vitamin	1	1,4	1	1,6
Antibiyotik	0	0	3	4,8
Akraba, arkadaş tavsiyesi edilen ilaçlar				
Ağrı kesici ilaçlar	23	31,9	21	33,3
Antigriyal ilaçlar	6	8,3	4	6,3
Kalp ilaçları	1	1,4	2	3,2
Vitamin	0	0	1	1,6
Antibiyotik	1	1,4	0	0

Tablo 3. Tıp öğrencilerinin antibiyotik kullanma durumları

	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Doktora sormadan antibiyotik kullanır mısınız?				
Evet	12	16,7	15	23,8
Hayır	39	54,2	33	52,4
Bazen	21	29,2	15	23,8
Antibiyotiği bitirmeden bırakır mısınız?				
Evet	26	36,1	36	57,1
Hayır	22	30,6	17	27
Bazen	24	33,3	10	15,9
Antibiyotiği bitirmeden bırakma sebebi				
İyileşme	24	45,3	26	54,2
Unutkanlık	10	18,9	13	27,1
Yan etkilerinden dolayı	9	17,0	1	2,1
Fazla ilaç almamak için	9	17,0	8	16,7
Diğer	1	1,9	0	0
İlacınızda istenmeyen yan etki görüldüğünde ne yaparsınız?				
İlacı bırakırım	22	30,6	14	22,6
Doktora başvururum	23	31,9	31	50,0
Kullanmaya devam ederim	0	0	1	1,6
İlacı bırakırım ve doktora başvururum	27	37,5	16	25,8
Diğer	0	0	0	0

Tablo 4. Tıp öğrencilerinin ilaç kullanma alışkanlıkları

	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
İlacı kullanmadan önce son kullanma tarihine bakar mısınız?				
Evet	48	66,7	42	66,7
Hayır	16	22,2	10	15,9
Bazen	8	11,1	11	17,5
İlaçlarınızı evde nerelerde saklarsınız?				
Oda sıcaklığında	23	31,9	18	28,6
Ecza dolabında	12	16,7	8	12,7
Buzdolabında	20	27,8	27	42,9
Isı koşullarına göre (yazın buzdolabı, kışın ecza dolabı)	11	15,3	6	9,5
Üzerinde yazan dereceye göre	5	6,9	4	6,3
Diğer	1	1,4	0	0
Kullanmadığınız ilaçları ne yaparsınız?				
Son kullanma tarihi geçmişse çöpe atarım	47	65,3	34	54,0
İhtiyacı olana veririm	1	1,4	5	7,9
Hastane, eczane, sağlık ocağına veririm	1	1,4	2	3,2
Evde durur	20	27,8	22	34,9
Evde ilaç bulundurmam	1	1,4	0	0
Diğer	2	2,8	0	0

Tablo 5. Tıp öğrencilerinin bitkisel ürün kullanma durumları

	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Evde bitkisel tedavi uygular mısınız?				
Evet	33	45,8	18	28,6
Hayır	16	22,2	27	42,9
Bazen	23	31,9	18	28,6
En çok hangi hastalığın tedavisi için uygularsınız?				
Grip, soğuk algınlığı	43	59,7	29	46
Karın ağrısı	6	8,3	1	1,6
Akne	2	2,8	2	3,2
Baş ağrısı	6	8,3	2	3,2
Saç dökülmesi	3	4,2	0	0
Diş ağrısı	1	1,4	0	0
Mide ağrısı	1	1,4	0	0
Bel ağrısı	0	0	1	1,6
Sinüzit	0	0	2	3,2
Göz ağrısı	0	0	1	1,6
Astım	1	1,4	0	0

akılcı ilaç kullanım skoru puanları 100 üzerinden $40,2 \pm 1,64$ bulunmuştur. En yüksek puan 76, en düşük puan 5 bulunmuştur.

Doktora danışmadan ilaç kullanır mısınız sorusuna kızların % 22,2' si evet, % 55,6'sı bazen cevabı verirken, erkeklerin % 28,6'sı evet, % 44,4' ü bazen cevabını vermiştir. Akraba, arkadaş tavsiyesiyle ilaç kullanma sorusuna, kızların % 13,9'u evet, % 37,5'i bazen derken, erkeklerin % 15,9'u evet, % 28,6'sı bazen cevabını vermiştir. Akraba, arkadaşlara ilaç tavsiye eder misiniz sorusuna, kızların % 19,4'u evet, % 16,7' si bazen cevabını verirken, erkeklerin % 25,4' u evet, % 7,9'u bazen cevabını vermiştir (Tablo 1).

Tıp fakültesi öğrencilerinin arasında; kızların % 86,1'i ağrı kesici ilaçları, % 13,9'u antigrilal ilaçları, % 2,8' i antibiyotikleri, % 1,4'ü antihistaminik ilaçları, % 1,4'ü vitamin, % 1,4 ü kas gevşetici ilaçları, % 1,4'ü antiviral ilaçları doktora sormadan kullandıkları saptanmıştır. Erkeklerin % 63,5'i ağrı kesici ilaçları, % 6,3'ü antigrilal ilaçları, % 4,8'i antibiyotikleri, % 3,2'si antihistaminik ilaçları, % 1,6'sı vitamin, % 1,6'sı öksürük kesici ilaçları, % 1,6'sı mide ilaçlarını doktora sormadan kullandıkları saptanmıştır.

Kızların % 41,7'si ağrı kesici ilaçları, % 13,9'u antigrilal ilaçları, % 2,8'i antibiyotikleri, % 1,4'ü vitaminleri akraba, arkadaş tavsiyesiyle kullandıkları saptanmıştır. Erkeklerin % 38,1'i ağrı kesici ilaçları, % 3,2'si antigrilal

ilaçları, % 4,8'i antibiyotikleri, % 1,6'sı vitaminleri akraba, arkadaş tavsiyesiyle kullandıkları saptanmıştır. Kızların % 31,9'u ağrı kesici ilaçları, % 8,3'ü antigribal ilaçları, % 1,4'ü antibiyotikleri, % 1,4' ü kalp ilaçlarını akraba, arkadaşlarına tavsiye ettikleri saptanmıştır. Erkeklerin % 33,3'ü ağrı kesici ilaçları, % 6,3'ü antigribal ilaçları, % 3,2'si kalp ilaçlarını, % 1,6'sı vitaminleri akraba, arkadaşlarına tavsiye ettikleri saptanmıştır (Tablo 2).

Doktora sormadan antibiyotik kullanır mısınız sorusuna kızların % 16,7'si evet, % 33,3'ü bazen derken, erkeklerin % 23,8'i evet, % 23,8'i bazen cevabını vermiştir. Antibiyotiği bitirmeden bırakır mısınız sorusuna kızların % 36,1'i evet, % 33,3'ü bazen derken, erkeklerin % 57,1'i evet, % 15,9'u bazen cevabını vermiştir. Kızların % 45,3'ü, erkeklerin % 54,2'si iyileştikleri için antibiyotikleri bitirmeden bıraktıklarını söylemişlerdir. Kullanılan ilaçta yan etki gördüklerinde kızların % 37,5'i ilacı bırakıp doktora başvurduğunu söylerken, erkeklerin % 50'si doktora başvurduklarını söylemişlerdir (Tablo 3).

Kızların ve erkeklerin % 66,7'si ilacı kullanmadan önce son kullanma tarihine baktıklarını söylemişlerdir. Kızların % 31,9'unun ilaçlarını oda sıcaklığında sakladığı saptanırken, erkeklerin % 42,9'unun ilaçlarını buzdolabında sakladığı saptanmıştır. Kızların % 65,3'ünün, erkeklerin % 54'ünün son kullanma tarihi geçmiş ilaçları çöpe attığı saptanmıştır. Kızların % 27,8'i son kullanma tarihi geçen ilaçları evde sakladığı, erkeklerin % 34,9'nun evde sakladığı saptanmıştır (Tablo 4).

Evde bitkisel tedavi uygular mısınız sorusuna kızların % 45,8'i evet, % 31,9'u bazen cevabını verirken, erkeklerin % 28,6'sı evet, % 28,6'sı bazen cevabını verdiği saptanmıştır. Bitkisel tedavi uygulayanlardan kızların % 59,7'sinin, erkeklerin % 46'sının grip, soğuk algınlığı tedavisi için bitkisel tedavi uyguladığı saptanmıştır (Tablo 5).

TARTIŞMA

Çalışmamızda ankete katılanlardan kızların % 69,4'ünün, erkeklerin % 44,4'ünün bazen doktora danışmadan ilaç kullandıkları saptanmıştır. En çok kullanılan ilaçlar, ağrı kesici, antigribal ve antibiyotik ilaçlar bulunmuştur. Üniversite öğrencileri ile yapılan

bir çalışmada öğrencilerin % 64,6'sının baş ağrısı ve soğuk algınlığında doktora danışmadan ilaç kullandıkları saptanmıştır (8). Ege Üniversitesi öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin % 44,2'sinin reçetesiz olarak ilaç kullandıkları bunlarında % 35,4'ünün analjezik türü ilaç oldukları belirlenmiştir (5). Sağlık yüksekokulu öğrencileri ile yapılan bir çalışmada da öğrencilerin % 51,1'inin ağrıyı gidermek için ağrı kesici ilaç kullandığı saptanmıştır (10). Üniversite öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada öğrencilerin % 67,4'ünün son bir ay boyunca en az bir ilaç kullandığı, kullandıkları ilaçların çoğunluğunun ağrı kesici ve antibiyotik olduğu belirlenmiştir (11). Ayrıca ülkemizin farklı illerinde ilaç kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalarda bireylerin çoğunun reçetesiz ilaç kullandıkları, kullandıkları ilaçların çoğunluğunun ağrı kesici ve antibiyotik olduğu saptanmıştır (12-16). Isparta' da yapılan bir çalışmada, katılımcıların % 42,9'u doktora danışmadan ilaç kullandıklarını söylemişlerdir. Bu çalışmada doktora danışmadan ilaç kullanan katılımcıların % 76,2'si analjezik, % 11,5'i antibiyotik, % 23,1'i öksürük şurubu, % 5,3'ü antigribal ilaç kullandıklarını söylemişlerdir(17). Ankara' da üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada; öğrencilerin % 90,2'si doktora gitmeden ilaç kullanmaktadırlar. Bu ilaçların % 63'ü ağrı kesiciler, % 12,5'i soğuk algınlığı ilaçları, %9,7 si vitaminler, % 4,5'i antibiyotikler olarak bulunmuştur (18). Adana' da yapılan bir çalışmada doktora danışmadan ilaç kullanan kişilerin % 98,4'ü ağrı kesici ilaç, % 53,1'i antigribal ilaç, % 34,3'ü antibiyotik kullandıklarını söylemişlerdir (9).

Çalışmamızda öğrencilerin en çok ağrı kesici ilaçlar, antigribal ilaçlar ve antibiyotikleri akraba, arkadaş tavsiyesiyle kullandıkları ve akraba, arkadaşlarına tavsiye ettikleri saptanmıştır. Özkan ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada görüşülen kişilerin % 25,6'sı tavsiye ile ilaç kullandıklarını söylemişlerdir (19). Bilgili ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada; araştırmaya katılanların % 28'i akraba, komşu tavsiyesiyle ilaç kullandığını söylemiştir (20).

Doktora sormadan antibiyotik kullanır mısınız sorusuna kızların % 16,7'si evet, % 33,3'ü bazen derken, erkeklerin % 23,8'i evet, % 23,8'i bazen cevabını vermiştir. İptiş ve arkadaşlarının yaptığı

çalışmada öğrencilerin % 18,4'ü doktora danışmadan antibiyotik kullandıklarını söylemişlerdir (5). Buke ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada; öğrencilerin % 83,1'nin soğuk algınlığı durumunda doktora danışmadan antibiyotik kullandıkları bulunmuştur (21). Muğla'da yapılan çalışmada katılımcıların %16,3'nün soğuk algınlığı durumunda doktora danışmadan antibiyotik kullandığı bulunmuştur (22).

Çalışmamızda kızların % 45,3'ü, erkeklerin % 54,2'si iyileştikleri için antibiyotikleri bıraktıklarını söylemişlerdir. Yılmaz ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada; katılımcıların şikayetleri geçince antibiyotikleri bırakma oranı % 28,8 bulunmuştur (9). Adana'da yapılan bir çalışmada katılımcıların % 48'nin antibiyotikleri bitirmeden bıraktıkları saptanmıştır (9). Antibiyotiklerin en çok kullanıldığı hastalıklar üst solunum yolu enfeksiyonlarıdır. Üst solunum yolu enfeksiyonlarının % 75'i viral kaynaklıdır, antibiyotikler gereksizdir. Ülkemizde uygunsuz antibiyotik kullanımına bağlı mikroorganizmalarda antibiyotiklere karşı direnç gelişimi önemli bir problemdir. Uygunsuz antibiyotik kullanımı direçli mikroorganizmaların artmasına neden olurken ayrıca ülke ekonomisine yük getirmektedir (4).

Çalışmamızda; ilaçta yan etki gördüklerinde kızların % 37,5'i ilacı bırakıp doktora başvurduğunu söylerken, erkeklerin % 50'si doktora başvurduklarını söylemişlerdir. Muğla'da yapılan çalışmada; katılımcıların % 36,5'i yan etki gördüklerinde ilacı bıraktıklarını belirtmişlerdir (22). Yan etki görülen ilacı bırakmak ve doktora başvurmak doğru bir davranıştır. Çalışmamızda; kızların ve erkeklerin % 66,7'si ilacı kullanmadan önce son kullanma tarihine baktıklarını söylemişlerdir. Özkan ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada; erkeklerin % 33,8'inin, kadınların % 20,7'sinin ilaçların son kullanma tarihlerine dikkat etmedikleri görülmüştür. Bu çalışmada katılımcıların eğitim durumu arttıkça ilaçların son kullanma tarihlerine bakma oranlarının arttığı bulunmuştur (19). Son kullanma tarihi geçmiş ilaçları tarihinde bakmadan kullanmak zehirlenmelere ve ölümlere yol açabilmektedir.

Çalışmamızda kızların % 31,9'unun ilaçlarını oda sıcaklığında sakladığı saptanırken, erkeklerin % 42,9'unun ilaçlarını buzdolabında sakladığı

saptanmıştır. Öğrencilere ilaçları nerede sakladıkları sorulmuştur. Oda sıcaklığı, ecza dolabı, buzdolabı, ısı koşullarına göre (yazın buzdolabı, kışın ecza dolabı), üzerinde yazan dereceye göre seçenekleri bulunmaktadır. İlaçlar genel olarak üzerinde yazan dereceye göre saklanması gerekmektedir. Ankara'da yapılan bir çalışmada; katılımcıların % 42,2'sinin ilaçlarını buzdolabında sakladıklarını, % 23,2'si ise ecza dolabında ve oda sıcaklığında sakladıklarını ifade etmişlerdir (16).

Çalışmamızda kızların % 65,3'ü son kullanma tarihi geçmiş ilaçları çöpe attığı saptanırken, erkeklerin % 54'ünün çöpe attığı saptanmıştır. Çalışmamızda kızların % 1,4'ü, erkeklerin % 3,2'si kullanmadıkları ilaçlarını hastane, eczane, sağlık ocağına verdiğini söylemiştir. Kullanılmayan ilaçların çevreye zarar verdiği düşünülerek çöpe atılması uygun bulunmamıştır, en doğru yaklaşım ise kullanılmayan ilaçların hastane, eczane, sağlık ocağına verilmesidir. Muğla'da yapılan çalışmada; katılımcıların % 56,8'inin son kullanma tarihi geçmiş ilaçları evde sakladıkları, % 24'ünün attığı, % 9,6'sının sağlık kuruluşuna verdiğini saptanmıştır (22). Antalya'da yapılan bir çalışmada evlerin % 80'inde atık ilaç bulunduğu saptanmıştır (23). Mersin'de yapılan bir çalışmada; katılımcıların % 37'sinin kullanmadıkları ilaçları evde sakladıkları saptanmıştır (24).

Çalışmamızda; kızların % 45,8'i, erkeklerin % 28,6'sievde bitkisel tedavi uyguladığını söylemiştir. Bitkisel tedavi uygulayanlardan kızların % 59,7'sinin, erkeklerin % 46'sının grip, soğuk algınlığı tedavisi için bitkisel tedavi uyguladığı saptanmıştır. Adana'da yapılan bir çalışmada; katılımcıların % 55'i soğuk algınlığı-grip gibi durumlarda bitkisel tedaviye başvurduklarını bildirmişlerdir (25). Yapılan bir çalışmada öğrencilerin % 58,4'nün soğuk algınlığı, % 46,6'sının hastalıklara karşı korunma, %29,3'ünün ise cilt sorunları sebebiyle bitkisel ürün kullandığı belirlenmiştir (26).

SONUÇ

Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesindeki öğrencilerin akılcı ilaç kullanım bilgilerinin yeterli olmadığı, akılcı ilaç kullanım dersleri ile bilinç düzeyinin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

REFERANSLAR

1. De Vries TPGM, Henning RH, Hogerzeil HV, Fresle DA. Guide to Good Prescribing. WHO/Action programme on essential drugs, Geneva, 1994.
2. İskit AB. Akılcı ilaç kullanımı. Sted 2006; 15(7):4-5.
3. Mustafa Sağır, Hakan Parlakpınar. Akılcı İlaç Kullanımı; İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2014; 3 (2): 32-35.
4. Neslihan Pınar. Adana ilindeki insanların akılcı ilaç kullanımı. Tez.2010.
5. İptiş S, Khorshid L. Üniversite öğrencilerinin ilaç kullanım durumlarının incelenmesi. Ege Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Dergisi. 2004; 20(1): 97-106.
6. Aydın B, Gelal A. Akılcı ilaç kullanımı: Yaygınlaştırılması ve tıp eğitiminin rolü. DEU Tıp Fakültesi Dergisi 2012, 26: (1) 57-63.
7. Neslihan Pınar. Ülkemizde İlaç Harcamaları. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2012; 19(1): 59-65.
8. Karakurt P, Hacıhasanoğlu R, Yıldırım A, Sağlam R. Üniversite öğrencilerinde ilaç kullanımı. TAF Prev Med Bull 2010; 9(5):505-512.
9. Pınar N, Karataş Y, Bozdemir N, Ünal İ. Adana ilindeki insanların ilaç kullanım alışkanlıkları. TAF Prev Med Bull 2013; 12(6):639-50.
10. Yılmaz E, Yılmaz E, Karaca F, Uçar S, Yüce T. Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin ilaç kullanma durumlarının incelenmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi. 2008; 3(8): 69-83.
11. Gama H, Correia S, Lunet N. Effect of questionnaire structure on recall of drug utilization in a population of university students. BMC Medical Research Methodology. 2009; 9(45):1-9.
12. Uskun E, Uskun SB, Öztürk M, Kişioğlu AN. Sağlık ocağına başvuru öncesi ilaç kullanımı. Sted. 2004; 13(12): 451-454.
13. Bilgili N, Karatay G. Sait Yazıcı Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan bireylerin ilaç tüketimi ile ilgili bazı uygulamalarının belirlenmesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2005; 12(1): 39-48.
14. Vançelik S, Çalikoğlu O, Güraksın A, Beyhun E. Erzurum il merkezindeki erişkinlerin ilaç kullanım davranışları ve ilişkili faktörler. Toplum Hekimliği Bülteni. 2006; 25(2): 33-38.
15. Saygun M, Çakmak A, Ulu N. Kırıkkale ili merkez sağlık ocağında hastaların başvuru amaçları ve ilaç tüketim alışkanlıklarının değerlendirilmesi. Sağlık ve Toplum. 2006; 16(1): 47-53.
16. Göçgeldi E, Uçar M, Açikel CH, Türker T, Hasde M, Ataç A. Evlerde artık ilaç bulunma sıklığı ve ilişkili faktörlerin araştırılması. TAF Preventive Medicine Bulletin. 2009; 8(2): 113-118.
17. Uskun E, Uskun SB, Öztürk M, Kişioğlu AN. Sağlık ocağına başvuru öncesi ilaç kullanımı. STED 2004;13(12): 451-4.
18. Özçelikay G, Asil E, Köse K. Ankara üniversitesi öğrencilerinin doktora gitme ve doktora başvurmadan ilaç kullanma alışkanlıkları üzerinde bir çalışma. Ankara Ecz. Fak. Derg 1995; 24(1):21-31.
19. Özkan S, Özbay OD, Aksakal FN, İlhan MN, Aycan S. Bir üniversite hastanesine başvuran hastaların hasta oldukları tutumları ve ilaç kullanım alışkanlıkları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni; 2005; 4(5), 223-37.
20. Bilgili N, Karatay G. Sait Yazıcı sağlık ocağı bölgesinde yaşayan bireylerin ilaç tüketimi ile ilgili bazı uygulamaların belirlenmesi. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2005; 39-48.
21. Büke C, Limoncu MH, Emertcan S, Ciceklioğlu M, Tuncel M, Köse T, Eren S. "Irrational use of antibiotics among university students. Journal of Infection, 2005; 51(2): 135-139.
22. Baybek H, Bulut D, Çakır A. Muğla Üniversitesi idari personelinin ilaç kullanma alışkanlıklarının belirlenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi; 2005; 15, 53-67.
23. Dönmez L, Yüzgül N, Annaç CC, Ödemiş Y, Özel F. Antalya merkez 6 nolu sağlık ocağı bölgesindeki hanelerde kullanılmayan ilaçların durumu. 8. Halk sağlığı Günleri, Halk Sağlığı ve Sosyal Bilimler Bildiri Özetleri, Sivas. s 60, 23-25 Haziran 2003.
24. Yapıcı G, Balıkcı S, Uğur Ö. Birinci basamak sağlık kuruluşuna başvuranların ilaç kullanımı konusundaki tutum ve davranışları. Dicle Tıp Derg 2011; 38(4):458-465.
25. Karataş Y, Dinler B, Erdoğan T, Ertuğ P, Seydaoğlu G. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi'ne başvuran hasta ve hasta yakınlarının ilaç kullanım alışkanlıklarının belirlenmesi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2012;37(1):1-8.
26. Sucaklı MH, Ölmez S, Keten HS, Yenicesu C, Sarı N, Çelik M. Üniversite öğrencilerinin bitkisel ürünleri kullanım özelliklerinin değerlendirilmesi. Medicine Science 2014;3(3):1352-60.